

Proširena i nadopunjena
izdanja kataloga:
Portreti 1800 – 1870, katalog
muzejskih zbirki Hrvatskog
povijesnog muzeja

Expanded and Updated
Catalogue Publications:
Portraits 1800 – 1870,
Catalogue of Museum
Collections of the Croatian
History Museum

Marina Bregovac Pisk

Hrvatski povijesni muzej
Croatian History Museum Zagreb
m.pisk@hismus.hr

UDK / UDC 069.538

Stručni rad / Professional paper

Primljeno / Received on: 23. 4. 2014.

Prihvaćeno / Accepted on: 2. 7. 2014.

Sažetak

Godine 1973. kustosica Zbirke slika, grafika i skulptura tadašnjeg Povijesnog muzeja Hrvatske u Zagrebu dr. sc. Marijana Schneider objavila je IX. katalog muzejskih zbirki naslovljen *Portreti 1800 – 1870*. s 283 kataloške jedinice, nadopunjen iduće godine dodatkom kojim je broj kataloških jedinica povećan na 311. Taj je katalog sve do danas ostao važan izvor podataka o portretima 19. stoljeća koji se čuvaju u današnjem Hrvatskom povijesnom muzeju. Zbirka je tijekom četiri desetljeća obogaćena nizom novih portreta, pa se ukazala potreba za pripremom novog, proširenog i nadopunjenog izdanja. Katalog koji je u izradi (planiran za 2016. godinu) sadržavat će preko 400 djela nastalih u razdoblju od 1800. do 1900. godine. U radu na pripremi proširenog i nadopunjenog izdanja kataloga otvorio se niz pitanja i dilema vezanih uz rad na toj izuzetno vrijednoj i bogatoj građi.

Ključne riječi: Marijana Schneider, katalog muzejske zbirke, portret, Hrvatski povijesni muzej

Summary

In 1973 the curator of the Collection of Paintings, Prints and Sculptures of History Museum of Croatia in Zagreb, Marijana Schneider, PhD, published the 9th catalogue of Museum Collections under the title *Portreti 1800 – 1870* (Portraits 1800 – 1870), with 283 catalogue entries, expanded in the next year by a supplement which increased the number of catalogue units to 311. That catalogue has to the present day remained an important source on 19th century portraits in the holdings of the Croatian History Museum in Zagreb. During the past 40 years the Collection has been enlarged by a number of portraits, and the need for publication of a new, expanded and updated edition of catalogue became a pressing matter. The catalogue in preparation (planned for 2016) will contain over 400 works created between 1800 and 1900. During work on the expanded and updated catalogue of this exceptionally valuable and rich material there arose a number of questions and dilemmas.

Key words: Marijana Schneider, catalogue of museum collection, portrait, Croatian History Museum

Uvod

Hrvatski povijesni muzej¹ ima preko 40 godina dugu tradiciju izdavanja muzejskih kataloga zbirki; prvi u toj seriji bio je katalog *Vedute XIX. stoljeća u grafici*,² autorice dr. sc. Marijane Schneider (Zagreb, 1923. – 2013.), kustosice Zbirke slika, grafika i skulptura Povijesnog muzeja Hrvatske (danas Hrvatskog povijesnog muzeja). Dr. Schneider je 1969. godine objavila III. katalog zbirki – *Historijsko slikarstvo u Hrvatskoj*,³ godine 1971. V. katalog zbirki – *Narodne nošnje u slikarstvu i grafici XIX. stoljeća*,⁴ a godine 1973. IX. katalog muzejskih zbirki naslovljen *Portreti 1800 – 1870*.⁵ Tim katalogima zacrtala je osnovni pristup obradi muzejskog predmeta koji je primijenila i u katalogu portreta objavljenom 1973. godine.

Ilustracija 1.

Marijana Schneider
Portreti 1800 – 1870

Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb, 1973.

- 1 Godine 1846. osnovan je u Zagrebu Narodni muzej iz kojeg su postupno nastala tri muzeja – Arheološki muzej u Zagrebu, Hrvatski prirodoslovni muzej i Povijesni muzej Hrvatske koji je godine 1992. sjedinjen s Muzejom revolucije naroda Hrvatske i od tada djeluje kao Hrvatski povijesni muzej.
- 2 Schneider, Marijana. *Vedute XIX. stoljeća u grafici : katalog muzejskih zbirki I*. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1968.
- 3 Schneider, Marijana. *Historijsko slikarstvo u Hrvatskoj : katalog muzejskih zbirki III*. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1969.
- 4 Schneider, Marijana. *Narodne nošnje u slikarstvu i grafici XIX. stoljeća : katalog muzejskih zbirki V*. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1971.
- 5 Schneider, Marijana. *Portreti 1800 – 1870*. Zagreb : katalog muzejskih zbirki IX. Povijesni muzej Hrvatske, 1973.

Prvih dvadeset kataloga zbirke, pa tako i ovaj, tiskani su u formatu otprilike polovice A4 (katalozi objavljeni od 1968. do 1984. godine). Katalog zajedno s dodatkom objavljenim iduće, 1974. godine, sadrži 311 kataloških jedinica u kojima su obrađeni portreti iz zbirke Muzeja – ulja na platnu, akvareli, minijature i skulpture, nastali u razdoblju od 1800. do 1870. godine. Svaka kataloška jedinica ima malu crno-bijelu ilustraciju, a u katalogu su otisnute i tri reprodukcije u boji – Portret Cecilije Jelačić (koji je i na naslovnici), Rimljanka s lutnjom (mandolinom) Vjekoslava Karasa i portret Dragutina Rakovca Ivana Zaschea.

Katalog je strukturiran na sljedeći način:

1. uvodni tekst o radu na katalogu, nastanku Zbirke slika i prikupljanju djela
2. podaci o autorima slika (abecedno); za svakog autora navedeni su podaci o životu i radu; korištena je tada dostupna literatura koja je i navedena ispod podataka; također su navedena i druga autorici poznata djela istih autora u Hrvatskoj
3. ispred kataloškog dijela navedena je struktura kataloške jedinice s popisom kratica; potom slijede kratice za najčešće navođenu literaturu i najčešće navođene izložbe na kojima su djela bila izlagana
4. kataloški dio.

Taj je katalog do danas ostao važan izvor podataka o portretima 19. stoljeća koji se čuvaju u Hrvatskom povijesnom muzeju i odavno je rasprodan. Zbirka je tijekom četiri desetljeća od izlaska kataloga obogaćena nizom portreta, pa se ukazala potreba za pripremom novog, proširenog i nadopunjenog izdanja. Katalog koji je u izradi (planiran za 2016. godinu) sadržavat će oko 450 djela nastalih u razdoblju od 1800. do 1900. godine, za razliku od prvog kataloga koji je obuhvaćao djela nastala u razdoblju od 1800. do 1870. godine. U uvodnom tekstu dr. Schneider pojašnjavajući odabir upravo tog razdoblja navodi: „Za obradu i objavljivanje u katalogu, te za izlaganje odabrana je srednja skupina portreta, dakle oni koji su nastali između 1800. i 1870. godine. Učinjeno je to prvenstveno zbog toga jer je u historiografiji hrvatske umjetnosti tome razdoblju u posljednjih dvadesetak godina posvećena relativno daleko veća pažnja nego prije. Monografski su obrađeni pojedini slikari – Vjekoslav Karas, Mihael Stroy, Matija Brodnik, Karolina

Mihanović, Albert Moses, Ivan Skvarčina – a pregledi cjelokupnog slikarstva XIX. stoljeća u Hrvatskoj na istoimenoj izložbi,⁶ kao i minijaturnog slikarstva, dali su osnove za daljnja istraživanja.⁷

Osnovnom dilemom – treba li katalogizirati apsolutno sve portrete naslikane u navedenom razdoblju ili ih treba probrati i kako – pozabavila se dr. Schneider također u uvodnom tekstu, precizirajući da su u katalog uvršteni portreti živućih osoba nastali u razdoblju koje je odredila za obradu (1800. – 1870.) ili njihove doslovne kopije. Iz kataloga su izuzeti oni portreti koji su „[...] krajem stoljeća kompilirani prema minijaturama ili drugim uzorima, a to se osobito odnosi na tzv. pukovnijske galerije.⁸ Uvršteno je nekoliko portreta iz 5. ulanske pukovnije u Varaždinu koji prikazuju pukovnike od 1849. do 1873. godine, jer pokazuju raznolikost u izradi, zbog koje postoji vjerojatnost da su rađeni po živom modelu. Nasuprot tome, niz slika pukovnika 53. zagrebačke pukovnije iz XVIII i XIX stoljeća, koje je izradio 1895/6. J. Kulnigg,⁹ isključen je iz ovog pregleda. Sve je to učinjeno zbog toga jer izneseni izbor portreta nema samo namjeru da prikaže ljude koji su živjeli u navedenom razdoblju, nego i umjetničku proizvodnju tog vremena.¹⁰ To načelo bit će poštovano i u novom katalogu Zbirke. Misao dr. Schneider može se i pojednostavniti – u Zbirci se nalazi više portreta osoba slikanih nakon smrti po različitim predlošcima; ta djela spadaju u historijsko ili povijesno slikarstvo, pa se neće naći ni u novom katalogu Zbirke.

Planirani novi katalog obuhvaćat će čitavo 19. stoljeće. Razlozi za proširenje vremenskog okvira vrlo su jednostavni: tijekom proteklih 40 godina obogatili smo svoja saznanja o umjetnicima tog razdoblja,¹¹ no primarni je

6 Prijatelj, Kruno; Putar, Radoslav; Simić-Bulat, Anka; Vižintin, Boris. Slikarstvo XIX stoljeća u Hrvatskoj. katalog izložbe. Zagreb : Galerija slika grada Zagreba „Benko Horvat“, 1961.

7 Schneider, Marijana. Portreti 1800 – 1870: IX katalog muzejskih zbirki. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1973., 6.

8 Nakon Prvog svjetskog rata u Narodni su muzej predana razna djela koja su prikupljale i čuvale pojedine pukovnije, među njima brojni portreti vladara i zapovjednih časnika. Popise predanih slika, grafika i skulptura vidjeti u Bregovac Pisk, Marina. Slike Velikog rata u zbirci slika, grafika i skulptura Hrvatskog povijesnog muzeja : katalog izložbe. Zagreb. Hrvatski povijesni muzej, 2014. Str. 154-167.

9 Austrijski slikar Friedrich Kulnigg (1838. – 1900.).

10 Schneider, Marijana. Nav. dj., 1973., str. 7.

11 Literatura o slikarstvu 19. stoljeća u Hrvatskoj i susjednim zemljama proširena je nizom djela, među kojima svakako treba navesti povijesni pregled hrvatskog slikarstva XIX. stoljeća Grge Gamulina: Gamulin, Grgo. Hrvatsko slikarstvo XIX. stoljeća : svezak prvi. Naprijed, Zagreb, 1995.,

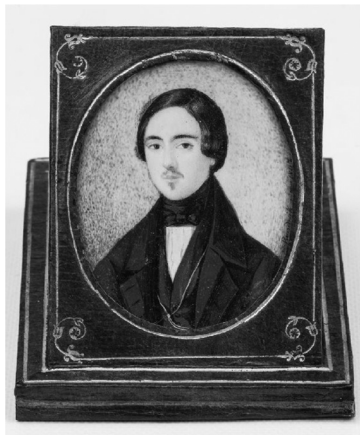
razlog takvom vremenskom proširenju to što će i ona djela koja do sada nisu bila publicirana zbog vremenskog okvira prvog kataloga (do 1870. godine) sada biti objavljena – zoran su primjer portreti iz obitelji Jelačić slikani sedamdesetih godina 19. stoljeća koji nisu ušli u stari katalog, a u Muzeju se nalaze još od davne 1937. godine, ili pak naprimjer portreti bana Mažuranića iz 1873. godine i biskupa Strossmayera iz 1871. godine.

U radu na pripremi proširenog i nadopunjenog izdanja kataloga otvorio se niz pitanja i dilema vezanih uz metodologiju rada (strukturiranu na pripremne i zaključne radove) na toj izuzetno vrijednoj i bogatoj građi. Pripremni radovi obuhvaćaju ponovni pregled svih ranije katalogiziranih i objavljenih portreta uz pomoć digitalnih snimaka, katalogiziranje novonabavljenih i do sada neobjavljenih djela, komparaciju djela iz muzejske Zbirke sa srodnim djelima u drugim muzejima, galerijama i zbirkama u Hrvatskoj i šire (što podrazumijeva prethodno poznavanje fundusa portretnog slikarstva 19. stoljeća), prikupljanje i obradu podataka o prikazanim osobama i autorima djela, pregled ranije i bogate nove literature i arhivskih izvora te prikupljanje (provjerljivih) podataka s interneta. Potom slijede usporedbe ranije objavljenih saznanja s novima i analiza podataka dobivenih uvidom u druge muzejske i galerijske zbirke. U zaključnim radovima prikupljeni podaci bit će objedinjeni i strukturirani u muzejskom katalogu zbirke.

Ponovni pregled i katalogiziranje svih ranije katalogiziranih i objavljenih djela

Iako su radovi dr. Marijane Schneider uvijek, pa i danas, nepresušan izvor točnih i iscrpnih podataka, nove tehnike koje su nam danas dostupne omogućavaju nadopunjavanje i korigiranje podataka koji ranije nisu bili vidljivi „golim okom“, pa ni snažnim povećalom. Najljepši su primjer svega što nove tehničke mogućnosti pružaju minijature (kojih u zbirci HPM-a ima preko stotinu), čiji nam digitalni snimci nerijetko otkrivaju niz novih elemenata.

Gamulin, Grgo. Hrvatsko slikarstvo na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće : svezak drugi. Naprijed, Zagreb, 1995.

Ilustracija 2. Matija Brodnik
Martin Vanček
minijatura na bjelokosti

Minijatura na bjelokosti koja prikazuje Martina Vančeka¹² objavljena je u katalogu iz 1973. godine kao nesignirano djelo, nastalo oko 1840. godine. Veličine je 55 x 43 mm. Na digitalnom snimku signatura je postala čitljiva i ispostavilo se da je autor minijature slovenski slikar Matija Brodnik (1814. – 1845.) koji je od 1842. do smrti boravio i djelovao u Hrvatskoj, naslikavši više odličnih portreta. Minijaturu je signirao 1843. godine.

U nekoliko slučajeva upitna atribucija potvrđena je ili pak ispravljena ponovnim iščitavanjem signature: za akvarel koji prikazuje Juru Jelačića,¹³ brata bana Josipa, u katalogu iz 1973. navedena je signatura dolje lijevo: „Kriehuber (?) 1849“: po svim stilskim obilježjima taj akvarel potpuno bi se uklapao u djela Josefa Kriehubera (1800. – 1876.), poznatog bečkog portretista.

Pomoću digitalne snimke utvrđeno je da signatura zapravo glasi: „Franz Adam / ... (nečitko) 1849“. Budući da danas znamo da se slikar Franz Adam (1815. – 1886.) kretao po Italiji s postrojbama maršala Radetzskog, a Juro Jelačić pojavljuje se upravo na jednoj litografiji Franza Adama na kojoj su prikazani austrijski časnici na osmatračnici u Mestrama, moguće je da nečitljivi dio signature zapravo glasi „Mestre“.

12 Schneider, Marijana. Nav. dj., 1973., str. 122, kat. br. 229.

13 Isto, str. 74, kat. br. 84.

Na digitalnim snimkama postale su vidljive neke signature na minijaturama koje je dr. Schneider vidjela i navela u katalogu ili su pak bile zapisane u inventarnoj knjizi, a nikako se nisu vidjele ni pod povećalom. Takav je naprimjer bio slučaj s minijaturom koja prikazuje Josipa viteza Khauza;¹⁴ signirana je desno dolje "Steigmann", toliko sitno da se i s digitalnim uvećanjem jedva daje pročitati.

Ilustracija 3. Franz Adam
Juro Jelačić
akvarel

Katalogiziranje neobjavljenih djela

Po dovršetku rada na ranije objavljenim portretima, započeto je katalogiziranje dosad neobjavljenih djela – onih koja su se nalazila u muzejskoj zbirci i u vrijeme publiciranja prvog kataloga, a nastala su u razdoblju od 1870. do 1900. godine, kao i portreta nabavljenih tijekom 40 godina, koliko je proteklo od objave prvog kataloga. U tom razdoblju nabavljeno je više minijatura i ulja na platnu. U nekoliko slučajeva Muzej je od pojedinih obitelji otkupio više djela: naprimjer godine 1982. portrete iz obitelji Labaš (članovi obitelji Labaš, Modić i Salis Seewis), potom godine 1987. portrete iz obitelji Mažuranić (veliki portret bana Mažuranića, portreti Franjice Vesel, gospodina i gospođe

¹⁴ Isto, str. 85, kat. br. 116.

Jakšić, Heinricha Bernatha itd.), tijekom više godina vrijedne predmete i portrete iz obitelji Gerersdorfer vezane uz obitelj bana Jelačića, od 1995. do 2000. godine više portreta iz obitelji Miletić. Također je realiziran niz zanimljivih otkupa, a zbirka je obogaćena i s nekoliko darovanih ulja na platnu.

Sadržaj novog kataloga

Rad na proširenom i nadopunjenom katalogu još je u tijeku, no praktički od samog početka bilo je potrebno okvirno odrediti njegov sadržaj. Katalog iz 1973. godine bio je, kao što je ranije navedeno, strukturiran na sljedeći način: uvodni tekst o radu na katalogu, nastanku Zbirke slika i prikupljanju djela, potom slijede podaci o autorima slika (abecedno), ispred kataloškog dijela navedena je struktura kataloške jedinice s popisom kratica i kratica-ma za najčešće navedenu literaturu i izložbe u kataloškim jedinicama, a na kraju slijedi kataloški dio. Za vrijeme u kojem je objavljen, taj je katalog predstavljao odličan priručnik i pružao izuzetno vrijedan uvid u zbirku. Sljedeći katalog portreta koji je dr. Schneider objavila 1983. godine, *Portreti 16 – 18. stoljeća*,¹⁵ sadrži detaljne opise portreta i bogate podatke o portretiranim osobama (tamo gdje ih je bilo moguće iznaći). U odnosu na raniji katalog portreta objavljen 1973. godine, ovaj je tekstualno bogatiji, ali po0 ilustracijama mnogo skromniji: tek je manji dio djela reproduciran. Noviji izložbeni katalogi, kako domaći tako i strani, pružili su dobar uvid u širinu podataka koje je moguće donijeti u katalogu dijela zbirke.¹⁶ Također je postalo jasno da takav katalog naprosto mora imati ilustraciju uz svaku katalošku jedinicu.

U novom katalogu bit će djelomično promijenjen i nadopunjen sadržaj, te će on izgledati ovako:

1. uvodni tekst o radu na prvom katalogu, nastanku Zbirke slika i prikupljanju djela za nju, nadopunjen podacima o radu na proširenom katalogu i nabavi djela nakon 1973. godine

15 Schneider, Marijana. *Portreti 16 – 18. stoljeća* (tiskano kao rukopis) : XX katalog muzejskih zbirki. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1982.

16 Npr. Liechtenstein Museum Vienna : *The Collections*. Beč : Prestel Verlag, 2004.; Jaki, Barbara. *Mešćanska slika : Slikarstvo prve polovice 19. stoljetja iz zbirke Narodne galerije*. Ljubljana : Narodna galerija, 2000.

2. tekst o portretnom slikarstvu u Hrvatskoj u 19. stoljeću
3. kataloški dio kojem će prethoditi struktura kataloške jedinice i popis kratica
4. podaci o autorima djela
5. navedena i korištena literatura
6. kazalo osoba
7. kazalo mjesta.

Redoslijed podataka budućih kataloških jedinica bit će u katalogu koji je u pripremi izmijenjen:

- ◆ Ime i prezime prikazane osobe popraćeno godinama života i smrti (kao i u ranijem katalogu).
- ◆ Podaci o autoru, mjestu i vremenu nastanka djela. U ranije objavljenom katalogu imena autora nisu bila istaknuta, već je uz podatke o tehnici i veličini bilo navedeno bs. (bez signature), citirana signatura tamo gdje je bila vidljiva ili pak eventualno moguća atribucija pojedinom autoru. Svrstavanjem tih podataka ispod imena prikazane osobe kataloška jedinica postaje preglednija.
- ◆ Osnovni podaci o djelu – tehnike, materijali, mjere, signature, natpisi, oprema (podaci o okviru), stanje djela, način i vrijeme nabave i inventarni broj. Unutar osnovnih podataka o djelu dodani su podaci o okviru: vrijedno je naglasiti da je slika ili minijatura u originalnom okviru, a u takvim će slučajevima biti dani i podaci o materijalu, tehnici i mjerama okvira. U ranije objavljenom katalogu podaci o stanju i opremi djela nisu bili navedeni.
- ◆ Detaljan opis – osnovnu razliku u grupiranju podataka u odnosu na stari katalog predstavlja smještanje detaljnog opisa u dio iza osnovnih podataka o djelu, a ne ispred njih, kao što je to ranije bio slučaj.
- ◆ Podaci o prikazanoj osobi.
- ◆ Bibliografija, literatura i izvori.

Razlike između starog i novog kataloga uočljive su usporedbom kataloških jedinica iz 1973. i budućih kataloških jedinica:

1. d' AFFRY Lucie r. MAILLARDOZ (1819 — iza 1873)
Grofica, majka Cecilije d'Affry, žene Moritza Ottenfels-Gschwind.
(Obiteljsko stablo Cecilije Ottenfels-Gschwind, Fribourg 1. VIII 1873)
Kosa i oči tamnosmeđe, haljina modrosiva, naslonjač smeđ sa crvenom presvlakom.
Akvarel, 257/185 mm, sign. desno »Dietler. 1850.«
Bežanec
18.596
Restaurirano: Ing. Vera Hršak 1973.

Ilustracija 4. Marijana Schneider, *Portreti 1800 – 1870*, Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb, 1973., str. 47.

Marie Louise Anne Julie Lucie d'Affry rođena de Maillardoz, grofica
(11. srpnja 1816. ili 1819. – Givisiez, 20. lipnja 1897.)

slikao Johann Friedrich Dietler, Bern?, 1850. godine
akvarel, papir 257 x 185 mm, sign. desno okomito "Dietler 1850.";
lijevo dolje „Lucie d'Affry“; u tankom drvenom pozlaćenom okviru,
pod staklom, 27,2 x 20,1 x 2 cm

papir lagano požutio

Iz dvorca Bežanca, predala KOMZA 1946. godine.

HPM/PMH 18596

Žena srednjih godina sjedi u naslonjaču, frontalno, prikazana do koljena. Tamna kosa s razdjeljkom po sredini prekrivena crnim čipkastim ukrasom koji se spušta do ispod ušiju, glava blago nagnuta ulijevo, pût blijedoružičasta. Odjevena u svijetlu modro-sivu haljinu dugih rukava, ruke opuštene u krilu. Naslonjač drven s crvenom presvlakom, pozadina neutralna.

Grofica, udana za grofa Louisa François d’Affryja 20. svibnja 1833. godine, majka Cecilije (Fribourg, 29. ožujka 1839. – Bern, 7. srpnja 1911.), supruge Moritza Ottenfels-Gschwinda, i Adele zvane *Marcello*, kiparice i slikarice (Fribourg, 6. srpnja 1836. – Castelamarre, 14. srpnja 1879.), udane kneginje Colonna di Castiglione-Altibrandi. Akvarel je u Hrvatsku zacijelo došao s Cecilijom Ottenfels-Gschwind.

Bibliografija:

Schneider, Marijana: *Portreti 1800 – 1870 : IX katalog muzejskih zbirki*. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1973., 47.

Izvori:

Diesbach Belleruche, Benoit de: „La famille d’Affry“ [27.11.2012.].

Dostupno na: <http://www.diesbach.com/sghcf/a/affry.html>

Ilustracija 5. Kataloška jedinica u katalogu *Portreti 1800 – 1900* (u pripremi)

Opis

U katalozima zbirki i izložbi objavljivanim posljednjih godina, redovito popraćenim dobrim ilustracijama, opisi su najčešće svedeni na minimum ili ih uopće nema, a veća je pažnja posvećena kontekstualizaciji djela (u slučaju portreta to su biografski podaci o životu prikazanih). Polazeći od postavke da je opis vrijedan i zanimljiv dio kataloške jedinice, on će u novom katalogu biti i proširen. Njegove osnovne elemente zadala je već dr. Schneider u prvom katalogu. Opis teče određenim redosljedom: prikazani (muškarac, žena, dijete), položaj tijela i način prikazivanja (stoji, sjedi, do pasa, do koljena...), položaj glave, opis lica i kose, opis odjeće, eventualna odlikovanja, nakit, opis štafaže i pozadine. U budućem katalogu, na primjeru portreta Franje Ksavera Ottenfels Gschwinda, opis će izgledati ovako:

Ilustracija 6. Franz Schrotzberg
Portret Franje Ksavera Ottenfels Gschwinda, Beč, 1837. godine
Hrvatski povijesni muzej

Muškarac srednjih godina prikazan sjedeći u pozlaćenom naslonjaču, do ispod koljena, tijelo frontalno, glava četvrt ulijevo. Prosijeda kosa, oči zelenkasto sive, inkarnat lica blago rumen. Odjeven u veliku svečanu dvorsku odoru;¹⁷ crni kaput izvezen zlatovezom, bijele hlače sa zlatnim egalizerima. Oko vrata na lentici Komanderski križ Reda sv. Stjepana, lijevo na grudima tri zvijezde odlikovanja: zvijezda turskog Ordena slave (*Nishan İftikar*), ispod njega lijevo zvijezda ruskog carskog Ordena bijelog orla, desno zvijezda Ordena Legije časti.¹⁸ Lijeva ruka naslonjena o naslon stolice, u desnoj drži nekoliko listova papira. U pozadini desno zagasito crvena baršunasta zavjesa, lijevo se otvara pogled na Carigrad.

17 Visokim dvorskim dužnosnicima bila je od vremena cara Franje I. (1814. godine) propisana dvorska odora, oblikovana prema predrevolucionarnoj modi. Literatura: *Des Kaisers Rock : Uniform und Mode am österreichischen Kaiserhof 1800 bis 1918* : katalog izložbe. Österreichische Galerie Belvedere, Dvorac Halbturn, Austrija, 1989.; *Des Kaisers teure Kleider : Uniform und Mode am Wiener Hof – Festroben und Ornate, Hufuniformen und Livrén vom frühen 18. Jahrhundert bis 1918*. Beč. Kunsthistorisches Museum, 2000.

18 Na ovom dijelu opisa, kao i uvijek, moram zahvaliti mojem kolegi Borisu Pristeru, muzejskom savjetniku u Hrvatskom povijesnom muzeju, koji mi je svojim savjetima i odličnim poznavanjem odlikovanja i medalja pomagao u radu, a često sam upravo pomoću podataka dobivenih od njega uspijevala točnije datirati pojedino djelo.

Izvori podataka o autorima i prikazanim osobama, bibliografija i literatura

Podatke o prikazanim osobama i autorima moguće je naći na različitim mjestima – od brojnih enciklopedija,¹⁹ leksikona,²⁰ znanstvenih, stručnih i informativnih tekstova te izložbenih kataloga,²¹ preko poznate literature o plemićkim obiteljima i njihovim grbovima,²² pa sve do internetskih stranica.²³

Vrlo važan izvor podataka pri radu na Zbirci portreta jesu rodoslovlja koja je dr. Schneider godinama radila, a tijekom godina nadopunjavana su novim podacima. Nije rijedak slučaj da se u Zbirci nalazi portret za koji je poznato da potječe iz određene obitelji, ali se ne zna koga točno prikazuje. Određivanjem mogućeg vremena nastanka (prema stilskim odrednicama) te, potom, procjenom dobi prikazane osobe, moguće je prema podacima iz rodoslovlja katkad s priličnom sigurnošću utvrditi tko je portretirani. Poneki su portreti upravo zahvaljujući proučavanju rodoslovlja dobili potpuniji podatak – tako je za portret gospodina iz obitelji Salis Seewis s veli-

19 Npr. Hrvatska likovna enciklopedija. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005.; Hrvatska enciklopedija . sv. I – XI. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1999 – 2009.

20 Npr. Wurzbach, Constant von. Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich : sv. I - LX. Beč : k.k. Hof- und Staatsdruckerei, 1856. – 1891.; Thieme, Ulrich. Becker, Felix. Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur gegenwart : sv. I – 37. Leipzig : E. A. Seemann (pretisak), 1999.; Vollmer, Hans. Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler des 20. Jahrhunderts.: sv. I – VI. Leipzig : E. A. Seemann (pretisak), 1999.; Hrvatski biografski leksikon : sv. I – VII. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1983. – 2013.

21 Npr. Hrvatski narodni preporod : katalog izložbe. Zagreb : Muzej grada Zagreba, Muzej za umjetnost i obrt, Povijesni muzej Hrvatske, Globus d.o.o., 1985.; Bidermajer u Hrvatskoj : katalog izložbe. Zagreb : Muzej za umjetnost i obrt, 1997.; Kunst des 19. Jahrhunderts : Bestandskatalog der Österreichischen Galerie in Wien : sv. I – IV. Beč : Österreichische Galerie Belvedere. Edition Christian Brandstätter, 1992. – 2000. Brojni katalogi izložbi i zbirki objavljeni u proteklih tridesetak godina, koje je ovdje nemoguće sve nabrojiti, trajno služe kao izvori vrijednih podataka.

22 Npr. Bojničić, Ivan. Der Adel von Kroatien und Slawonien. Nürnberg : Bauer und Raspe, 1899. , Duišin, Viktor Anton. Zbornik plemstva u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Bosni – Hercegovini, Dubrovniku, Kotoru i Vojvodini : sv. I – II. Zagreb, 1938.

23 Dio stranih biografskih leksikona (npr. C. v. Wurzbach) dostupan je i na internetu. Pretraživači fondova velikih knjižnica također su vrijedan izvor podataka. Npr. Österreichische Nationalbibliothek u Beču (www.onb.at) pruža mogućnost pregledavanja Zbirke portreta (*Porträtsammlung*), kao i national Portrait Gallery u Londonu (www.npg.org.uk) i National Portrait Gallery u Washingtonu (<http://www.npg.si.edu>). Također su zanimljive i stranice aukcijskih kuća (npr. Dorotheum u Beču) na kojima je moguće pretraživati autore, čime se katkad dolazi do vrijednih i korisnih podataka.

kom sigurnošću utvrđeno da prikazuje Johanna Gaudenza Goberta Salis Seewisa, švicarskog plemića, časnika i pjesnika, oca generala Ivana Ulricha Salis Seewisa. Osim rodoslovlja koje je pružilo prvo usmjerenje, pretpostavka je potvrđena pronalaženjem podataka na internetu.²⁴

Ilustracija 7. Neutvrđeni autor
Johann Gaudenz Gobert Salis Seewis
Hrvatski povijesni muzej

Bibliografija i literatura kod portreta objavljenih u starom katalogu u novom će katalogu biti navođene od 1973. godine nadalje, kako bi se izbjeglo ponavljanje podataka navedenih ranije: prva bibliografska jedinica kod takvih djela uvijek je ona kojom se navodi podatak o objavljivanju u starom katalogu, pa se time upućuje i na literaturu objavljenu u prvom katalogu. Za djela koja se po prvi put katalogiziraju izvori i literatura bit će širi. Katalog će biti upotpunjen kazalima imena osoba i mjesta, koja će zacijelo pomoći lakšem snalaženju u objavljenim djelima.

24 Deutsche Biographie [citirano: 2013-06-14]. Dostupno na: www.deutsche-biographie.de.

Autorstvo

Tijekom niza godina razgovarala sam s dr. Schneider o ovom proširenom i nadopunjenom katalogu; njezina smrt u prosincu 2013. to je, nažalost, zauvijek prekinula. U razgovorima smo se uglavnom bavile onim portretima koji je dr. Schneider objavila još 1973. godine. Problem označavanja autorstva kataloških jedinica bit će riješen trojako: inicijalima M.Sch. [Marijana Schneider] u kataloškim jedinicama djela objavljenih u ranijem katalogu u kojima nisu nadopunjavani podaci, u onim kataloškim jedinicama u kojima su podaci o ranije objavljenim djelima nadopunjeni bit će označeno inicijalima M.Sch. [Marijana Schneider] / M.B.P. [Marina Bregovac Pisk], dok će novonabavljeni portreti²⁵ i oni koji ranije nisu bili uvršteni u katalog²⁶ biti označeni inicijalima M.B.P.

Umjesto zaključka

Visoki standardi koje je dr. Schneider postavljala tijekom cijelog svojeg radnog vijeka, vidljivi u svim njezinim objavljenim tekstovima i katalogima zbirki, dosegнули su vrhunac u posljednjem katalogu dijela Zbirke portreta koji je objavila 1982. godine, naslovljenom *Portreti 16 – 18. stoljeća*.²⁷ Taj je katalog zajedno s brojnim novijim katalogima poslužio kao temelj za razmišljanja o novom, proširenom izdanju ranijeg kataloga portreta izdanog 1973. godine. Rad dr. Schneider uvijek je bio svijetli primjer i uzor tomu kako treba raditi muzejski katalog pristupan čitateljima. Treba se nadati da će prošireni i nadopunjeni katalog dijela Zbirke slika naslovljen *Portreti 1800. – 1900.*, planiran zajedno s izložbom za 2016. godinu, koji će obuhvaćati oko 450 kataloških jedinica, biti na tragu njezinih zamisli.

25 Portreti koji su u zbirku ušli nakon 1974. godine.

26 Portreti nastali u razdoblju od 1870. do 1900. godine.

27 Schneider, Marijana. *Portreti 16 – 18. stoljeća : XX katalog muzejskih zbirki*. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1982.

Literatura

Bidermajer u Hrvatskoj : katalog izložbe. Zagreb : Muzej za umjetnost i obrt, 1997.

Gamulin, Grgo. Hrvatsko slikarstvo na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće : svezak drugi. Naprijed, Zagreb, 1995.

Gamulin, Grgo. Hrvatsko slikarstvo XIX. stoljeća : svezak prvi. Naprijed, Zagreb, 1995.

Deutsche Biographie [citirano: 2013-06-14]. Dostupno na: www.deutsche-biographie.de.

Hrvatski narodni preporod : katalog izložbe. Zagreb : Muzej grada Zagreba, Muzej za umjetnost i obrt, Povijesni muzej Hrvatske, Globus d.o.o., 1985.

Jaki, Barbara. Meščanska slika : Slikarstvo prve polovice 19. stoljetja iz zbirke Narodne galerije. Ljubljana : Narodna galerija, 2000.

Kunst des 19. Jahrhunderts : Bestandskatalog der Österreichischen Galerie in Wien. sv. I – IV. Beč : Österreichische Galerie Belvedere. Edition Christian Brandstätter, 1992. – 2000.

Liechtenstein Museum Vienna : The Collections. Beč : Prestel Verlag, 2004.

Prijatelj, Kruno; Putar, Radoslav; Simić-Bulat, Anka; Vižintin, Boris. Slikarstvo XIX stoljeća u Hrvatskoj. katalog izložbe. Zagreb : Galerija slika grada Zagreba „Benko Horvat“, 1961.

Schneider, Marijana. Gradovi i krajevi na slikama i crtežima od 1800. do 1940. : katalog muzejskih zbirki XV. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1977.

Schneider, Marijana. Historijsko slikarstvo u Hrvatskoj : katalog muzejskih zbirki III. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1969.

Schneider, Marijana. Narodne nošnje u slikarstvu i grafici XIX. stoljeća : katalog muzejskih zbirki V. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1971.

Schneider, Marijana. Portreti 1800 – 1870. Zagreb : katalog muzejskih zbirki IX. Povijesni muzej Hrvatske, 1973.

Schneider, Marijana. Vedute XIX. stoljeća u grafici : katalog muzejskih zbirki I. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1968.